

Z KNIŽNÍC

NEKONVENČNÉ STRETNUTIE V UNIVERZITNEJ KNIŽNICI

Mgr. Tomasz Trancygier *

15. októbra 2007 usporiadal Spolok slovenských knihovníkov (SSK) v spolupráci s Univerzitnou knižnicou v Bratislave (UKB) v prednáškovej sále tejto kultúrnej ustanovizne netradičné podujatie, ktorého hlavnými témami – podľa pozvánky – mali byť vystúpenia účastníkov medzinárodných podujatí a diskusia o aktuálnych knihovníckych témach. Motto stretnutia znelo *Letom knihovníckym svetom* a jeho hlavnými protagonistami mali byť riaditeľ UKB PhDr. Tibor Trgiňa a predsedníčka SSK Ing. Silvia Stasselová. Moderovania podujatia sa ujal riaditeľ Úseku elektronizácie a integrácie UKB Ing. Alojz Androvič. Stretnutie bolo formálne rozdelené do dvoch častí.

Ing. Alojz Androvič, moderátor podujatia
(foto Tomasz Trancygier)

Prvá časť podujatia bola venovaná prezentácii skúseností a poznatkov, ktoré získali účastníci študijných pobytov a zahraničných podujatí, organizovaných významnými knihovníckymi združeniami IFLA (*International Federation of Library Associations and Institutions*) a ALA (*American Library Association*), ktorí sa na nich zúčastnili po roku 1989.

* Slovenská národná knižnica, Martin
e-mail: tomasz.trancygier@snk.sk

AKO POSUDZOVAŤ POTREBNOSŤ KNIŽNÍC

Ohlasovaným prekvapením bol emeritný profesor ekonómie na univerzitách v Princetone a Harwarde Richard Quandt. Od moderátora a Doc. Jely Steinerovej, ktorá sprevádzala hosta, sme sa dozvedeli, že profesijná dráha profesora Quandta sa začala v Strednej Európe a že bol jedným z členov dozornej rady Mellonovej nadácie a ďalších telies, ktoré sa pred 10 – 15 rokmi významne zaslúžili o modernizáciu slovenského knihovníctva.

Moderátor uviedol, že v dnešnom svete čoraz viac dominuje ekonomika a že dokonca aj knižnice poskytujú také procedúry, ktorými sa doteraz zaoberali iba výrobné podniky. Vieme, že knižničné služby sa budú kalkulovala už iba na ekonomickom základe. V tejto súvislosti položil profesorovi Quandtovi ako ekonómovi otázku, či je tento prístup správny a ako by sa mali zvýrazňovať úlohy knižníc v súčasnosti a v budúcnosti.

Spoločenskú a ekonomickú efektívnosť účinkovania knižnice prirovnal k rozhodnutiu o výstavbe mosta v určitej oblasti, ktorý istému počtu obyvateľov skráti čas cestovania a zníži náklady na dopravu. Tieto náklady sa dajú vyčíslieť, ak sú známe počty aut, priemerné počty v nich prevážaných osôb, náklady na pohonné látky.

V prípade knižníc sú dva spôsoby uvažovania o ich ekonomickom prínose. Prvý spôsob je pomerne priehľadný a týka sa vnútornej efektívnosti práce knižníc – výpožičiek, MVS a ďalších služieb, ktoré sa prepočítavajú na počty používateľov a počty tých pracovníkov knižnice, ktorí ich zabezpečujú. Tieto údaje za jednotlivé knižnice sa dajú jednoznačne posudzovať, a tak vzniká pomerne presná predstava o ich efektívnosti. V prípade mosta, priehrady či elektrárne jestvuje trhová hodnota ich prínosu, resp. „produktu“, lebo túto hodnotu určuje v podstate trh. V prípade knižníc, archívov či múzeí však trh nejestvuje, a preto ich účinkovanie nemožno merať trhovými nástrojmi. Profesor Quandt ďalej opísal postup, ktorý charakterizoval ako kontingenčnú hodnotiacu analýzu, ktorá sa môže uplatniť pri posudzovaní prínosu spomínaných inštitúcií. Zakladá sa na uskutočňovaní štandardizovaných rozhovorov s veľkým počtom respondentov – ich úlohou je uviesť finančnú čiastku, ktorú by boli ochotní zaplatiť za tú-ktorú službu. Spracovaním takýchto odpovedí možno stanoviť hypotetickú hodnotu tej-ktorej služby. Slabou stránkou uvedenej procedúry je jej subjektivita, pretože ľudia iba hádajú, koľko by boli ochotní zaplatiť za konkrétnu službu knižnice. Všetkých prítomných potešilo, že vzácny hosť profesor Quandt sa vyznal k svojmu pozitívnemu vzťahu ku knižniciam a k Bratislave.

LOBOVANIE ZA KNIŽNICE A ÚLOHY PROFESIJNÝCH ZDRUŽENÍ

Profesor Quandt taktiež uviedol, že o hodnote knižničných služieb môže vypovedať aj situácia, v ktorej je potrebné rozhodnúť sa o alokácii zdrojov, buď na zriadenie parku, múzea, zoologickej záhrady, alebo knižnice. Práve v boji za presadenie výstavby konkrétneho zariadenia sa ukazuje, kto má silnejšie zázemie a podporu v príslušnom spoločenstve. V tejto súvislosti moderátor stretnutia Ing. Androvič podotkol, že práve v takýchto situáciách sa vytvára priestor na aktivity mimovládnych združení, ktoré by sa mali zaoberať za zriaďovanie kultúrnych zariadení. V nadväznosti na úvahy o úlohe profesionálnych združení Ing. Stasselová ako osoba najpopulárnejšia spomenula upozorňovanie spoločnosti na význam a nenahraditeľnosť knižníc a ich služieb.

Dr. Trgiňa povedal, že efektívnosť účinkovníka knižníc nemožno merať trhovými kritériami, určite však možno hovoriť o ekonomickom dopade ich práce, ktorý sa nemusí prejavovať priamo alebo v bezprostrednej časovej súvislosti.

SLOVENSKÍ KNIHOVNÍCI NA MEDZINÁRODNÝCH FÓRACH

Predsedníčka Spolku Slovenských knihovníkov, ktorá sa v tomto roku stala členkou výboru Sekcie IFLA pre manažment knižničných asociácií, konštatovala, že dianie v slovenskom knihovníctve je súčasťou svetového knižničného diania a prebiehajú v ňom podobné javy a procesy ako v ostatných krajinách. Nielen slovenskí knihovníci musia bojovať, aby si ich všimli tí, ktorí rozhodujú o peniazoch, tak je to aj inde. Informovala o svojej účasti na konferencii IFLA v Durbane v Juhoafrickej republike, kde sa zúčastnili s PhDr. Tiborom Trgiňom ako jediní zástupcovia slovenského knihovníctva. Upozornila, že knihovníci zo silnejších krajín sa usilujú solidárne bojovať aj za záujmy

knihovníctva v slabších krajinách, čo možno pozorovať na práci IFLA, ktorá organizuje konferencie práve v takýchto slabších krajinách, zakaždým na inom kontinente. Poukázala aj na to, že konferenciu ALA usporiadali roku 2006 v meste New Orleans zničenom záplavami, čo bolo zo strany organizátorov nielen silné gesto, ale dokázalo celej americkej spoločnosti, že sú to práve knihovníci, ktorí v zničenom meste zorganizovali vôbec prvú konferenciu po prírodnej katastrofe a že sú to práve knihovníci, ktorí pomáhajú mestu postaviť sa na nohy. Účastníci konferencie sa na uliciach stretávali s javom, keď miestni obyvatelia ďakovali knihovníkom za to, že prišli, a to nielen osobne, ale aj prostredníctvom médií a miestnych rádii.

Slová Ing. Stasselovej doplnil moderátor informáciou o celkovom pôsobení IFLA a ALA a odovzdal slovo Dr. Trgiňovi, ktorý bol účastníkom podujatí oboch spomínaných združení. Dr. Trgiňa uviedol, že na konferencii ALA sa zúčastnilo 2 800 osôb a jej ekonomický prínos vyčíslili na viac než 2 000 000 dolárov. Podujatia ALA a IFLA sumarizujú dianie vo svete, načrtávajú programy a projekty, nastolujú odborné otázky a riešia ich odborných fórach. Slovensko na takýchto podujatiach zastupujú 1 – 2 delegáti, pričom z Českej republiky sa na nich zúčastňuje do 8 delegátov a z Číny aj do 100 osôb. Ďalej uviedol, že Univerzitná knižnica je v IFLA od roku 1981 a podľa riaditeľa UKB je potrebné, aby sa jej zástupca zúčastňoval na podujatiach tejto organizácie, lebo vďaka tomu získava určitý rozhľad, ktorý následne uľahčuje rozhodovanie. Porovnal aj rozsah pôsobnosti, podujatia a pôsobnosť ALA a Spolku slovenských knihovníkov.

Dr. Trgiňa podotkol, že svet sa posunul dopredu a my sa môžeme porovnávať s okolitými krajinami, osobitne z Českej republikou. Ako uviedol, vývoj na Slovensku išiel dopredu a slovenskému a českému knihovníctvu veľmi prospela podpora z Mellonovej nadácie na začiatku 90. rokov. Poukázal aj na fakt, že slovenské knihovníctvo veľa čerpalo z Česka a po rozpade Československa ostalo od-

Protagonisti podujatia – zľava Doc. J. Steinerová, Prof. R. Quandt, Dr. T. Trgiňa a Ing. S. Stasselová
(foto Tomasz Trancygier)

kázané na seba. Národné knižnice sa nachádzajú v hlavných mestách jednotlivých štátov, upozornil ďalej vo svojom vystúpení riaditeľ Univerzitetnej knižnice a dodal, že naša úroveň vedomostí o dianí vo svete je vysoká, čo potvrdzuje úroveň medzinárodných odborných podujatí. Sme samoukovia, no naučili sme sa pohybovať v nežičlivom prostredí, v ktorom nás obmedzujú financie, počty zamestnancov, budovy. V závere svojho príspevku optimisticky konštatoval, že potenciál je v mladých ľuďoch.

KOOPERÁCIA KNIŽNÍC AKO PROBLÉM A ŠANCA

Moderátor podujatia Ing. Androvič vyslovil myšlienku, že sila knižníc je v ich spolupráci. Knižnice predstavujú globálny fenomén a vďaka spolupráci nadobúdajú obrovský potenciál na lokálne pôsobenie. V tejto súvislosti sa obrátil na profesora Quandta, aby sa vyjadril k danej otázke. Profesor Quandt poukázal na veľký význam konzorcií zložených z 5 – 10 knižníc a uviedol, že za posledných 20 rokov sa knižnice stali veľmi dôležitými zariadeniami. Ich informační pracovníci používajú unifikované postupy a nástroje, vytvárajú jedinečné súbory. Dr. Trgiňa v tejto súvislosti poukázal na obrovský rozvoj spolupráce a interoperability múzeí, knižníc a archívov v zahraničí, čo len potvrdzuje potrebu prehlbovania spolupráce knižníc na Slovensku. Ing. Androvič upozornil, že účasť na zahraničných podujatiach je v nadväznosti na miesto ich konania často namáhavá a niekedy i nebezpečná. V Európe vidí obrovský priestor na spoluprácu knižníc a poukázal na rezervy v spolupráci na vnútroštátnej úrovni.

Ing. Stasselová vyjadrila poďakovanie Ministerstvu kultúry SR a zahraničným kultúrnym inštitútom a veľvyslanectvám (British Council, Goethe Institut, American Embassy), vďaka ktorým sa za posledných 10 rokov zúčastnila spolu na 5 konferenciách IFLA, čo by z rozpočtu Spolku slovenských knihovníkov nebolo vôbec možné. Prítomným predmetla prezentáciu z poslednej konferencie v Durbane. Na margo svetového kongresu a konferencií IFLA uviedla, že poskytujú obrovské možnosti nadväzovania kontaktov a prezentovania sa. Zdôraznila i význam osobných kontaktov, ktoré v mnohých prípadoch prinášajú väčší efekt ako iná forma oficiálnej komunikácie.

VÝLETY DO MINULOSTI

Veľkým prínosom z hľadiska historických súvislostí bolo vystúpenie Ing. Boris Procházku. Prítomným priblížil, ako s Ing. Hajduškom organizovali v roku 1978 kongres IFLA n Štrbskom Plese vo Vysokých Tatrách. Uviedol, že vtedajší predseda vlády dal pokyn, aby v posledný augustový a prvý septembrový týždeň boli k dispozícii kapacity hotelov odborárskych a podnikových zotavovní na Štrbskom Plese a v okolí. Na konferencii bolo prítomných 1 200 účastníkov zo 104 krajín, prednesených 180 referátov v 3 jazykoch a spolu pripravených 540 materiálov. V odozve na toto vystúpenie moderátor Ing. Androvič potvrdil, že Slovensko má tradíciu spolupráce s IFLA, ale dnes sa tam prebýjame zdola a sme tam vďaka priebojným jednotlivcom.

Ing. Stasselová uviedla, že takéto podujatia šíria dobré meno hostovskej krajiny a nadhodila otázku, či by sme sa v blízkej budúcnosti nemali opäť uchádzať o organizovanie konferencie IFLA. Takýto krok by sme však nemohli urobiť minimálne bez podpory Ministerstva kultúry SR, prípadne vlády SR, tak ako v roku 1978, hoci v porovnaní s minulosťou je podpora profesijných knihovníckych združení a ich aktivít minimálna. V porovnaní s minulosťou pred rokom 1989 Spolok slovenských knihovníkov funguje len vďaka podpore svojich členov, bez dotácií a personálneho zabezpečenia. Členské príspevky predstavujú 150 000 Sk ročne a tento symbolický finančný základ je základom celej nadpráce, ktorého súčasťou je reprezentovanie slovenského knihovníctva v zahraničí.

Ing. Stasselová ďalej uviedla, že ako členka výboru Sekcie IFLA pre manažment knihovníckych asociácií plánuje na rokovaní sekcie nastoliť tému podmienok fungovania knihovníckych združení v našej časti Európy. Vyslovila aj osobný zámer, aby sa 20 členov Sekcie IFLA v najbližších rokoch stretlo na svojom riadnom zasadnutí na Slovensku, pretože každý rok sa stretávajú v inom štáte. Zasadnutie Sekcie IFLA na Slovensku by výrazne napomohlo v reprezentovaní slovenského knihovníctva vo svete.

V tejto súvislosti Dr. Trgiňa informoval, že zvolenie zástupcu do orgánov IFLA je na jednej strane veľká česť pre konkrétnu krajinu, na druhej strane je to však spojené s nemalými finančnými nákladmi na zabezpečenie účasti na zasadnutiach IFLA (približne 200 000 Sk ročne podľa miesta konania). On sám bol nútený hľadať sponzorskú podporu, konkrétne v British Council a na veľvyslanectve USA. Bez podpory ministerstva, regionálnych samospráv sa dlhodobo nepriaznivú tendenciu nepodarí zvrátiť.

Doc. Jela Steinerová uviedla, že sa zúčastnila na konferencii ASIST – Americkej spoločnosti pre knižničnú vedu, realizovanej z výskumného grantu VEGA.

Doc. Soňa Makulová informovala o konferencii v Dubaji, kde sa hovorilo o metodike hodnotenia informačnej architektúry. Boli tam zástupcovia 36 krajín, ona tam zastupovala štáty strednej a východnej Európy (na cestu nedostala nijaké finančné prostriedky).

Optimistický tón vniesol do debaty moderátor, spomínajúc ohlasy zo zahraničia na tohtoročný CASLIN, ktoré vyzdvihovali úroveň prác študentov a doktorandov bratislavskej katedry.

STUDENÁ SPRCHA A ZÁVEREČNÉ SRDEČNOSTI

Na uvedené slová reagovala PhDr. Judita Kopáčiková zo Staromestskej knižnice sarkastickou otázkou, kolkí absolventi katedry prídu pracovať do knižníc, a mrazi vo pravdivým konštatovaním, že kritériom hodnotenia pracovníka je plat. Zároveň informovala o vlastnom neformálnom prieskume personálnej situácie v bratislavských knižniciach, pri ktorom zistila, že vekový priemer pracovníkov je 52 rokov.

Záver stretnutia a následná spoločenská časť sa niesli v znamení blahoželaní Ing. Alojzovi Androvičovi k jeho 60. narodeninám, a taktiež Ing. Silvii Stasselovej k jej významnému životnému jubileu. Redakcia *Knižnice* sa pripája k týmto blahoželaniam.